

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov vch, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayev vch, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayev vch, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyev vch, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyev vch, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyev vch, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixojaga o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyev vch, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHGA QARATILGAN HAYOTIY TASHABBUSLAR.....	12
Muxiddin Kalonov	
O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li	
BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA.....	34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	41
Bobonarova Kamola	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	47
Azizova Habiba Arslonovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI.....	56
Yusupova Dilbar Mirabidovna	
KARBOHOVYIE KREDITI V AGRAPNOM SEKTOPE KAK INSTRUMENT RAZVITIYA ZELENOY EKONOMIKI UZBEKISTANA.....	61
Abdullaeva Zaynab Ruslanovna	
BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI.....	66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI.....	73
Ravshanjon Azimovich	
O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI.....	80
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI.....	85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.	
IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI.....	96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi	
ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY.....	100
Erkin Temirovich Shodiev	
THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT.....	105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich	
TA'LIM MUASSASALARINI MOLIVALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI.....	113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li	

АХОЛИ ИСТЕ’МОЛ МАДАНИЯТИ ВА МИЛЛИЙ IQTISODIY O’SISHGA TA’SIRI	118
Rustamov Sheroz Oblokulovich	
ISHLAB CHIQRISH OMILLARINING IQTISODIY O’SISHGA TA’SIRI: KOBБ–DOUGLAS MODELИ ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLIL	123
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich	
BARQAROR SHAHARSOZLIK RIVOJLANISHIGA ERISHISHDA QATTIQ CHIQINDILARNI KOMPLEKS BOSHQARISH	129
Firas Halawani, Feruza Insavaliyeva	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ КЛЮЧЕВЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СОГЛАШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ, В УЗБЕКИСТАНЕ И СОСЕДНИХ СТРАНАХ.....	139
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов	
ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО УРОВНЯ И ПОТЕНЦИАЛА РОСТА	150
Омонтурдиева Диёра	
YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISHDA DRONLARDAN FOYDALANISH.....	155
Matkarimov Mansur	
YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORI MEХANIZMINING DASTAKLARI	161
Ziyodullayeva Gulasal Akmal qizi	
СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА ПОСРЕДСТВОМ HR-БРЕНДИНГА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	167
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
KAMBAG’ALLIKNI MONETAR VA KO’P O’LCHOVLI VAHOLASH METODOLOGIYASI ASOSIDA IQTISODIY O’SISH STRATEGIYALARINI KONSEPTUAL TAKOMILLASHTIRISH	173
Sotiboldiyev Asadbek Hasan o’g’li	
QURILISH SANOATIDA RESURS TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO’NALISHLARI.....	179
Utbasarov Doniyorjon Baxtiyorovich	
KICHIK BIZNESDA XIZMATLAR SOHASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI.....	188
Raximov Zafar Komilovich, Mamatazimov Jaloliddin Sherzod o’g’li	
MANAGING DIGITAL TRANSFORMATION IN PRIMARY HEALTHCARE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	192
Ashurova Sitora Xusnitdin qizi	
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ В УПРАВЛЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ ВОД В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	197
Тиллахуджаев Аббосхон, Дилфуза Шакирова, Мухамедалиева Сайёра, Ойбек Камилов	
JAHON ME’MORIY MEROSIDAN TURIZMDA FOYDALANISH: DOLZARB MUAMMOLAR, ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI TAKLIFLAR.....	208
Qilichov Muhridin Husniddin o’g’li	
IMPROVING SALES PROMOTION STRATEGIES FOR UZBEK EXPORTERS IN DEVELOPING FOREIGN MARKETS.....	217
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Rustamova Madina Baxrom qizi	
ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND CARBON EMISSION: INTERCONNECTED LINKS WITH ECONOMIC GROWTH IN POST-SOVIET.....	222
Rajabova Malika Nuriddin qizi	
NATIЈAGA YO’NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA OID ILMIY QARASHLAR VA YONDASHUVLAR	230
Qosimova Gulyar Axmatovna	

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН.....	236
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	239
Усманова Зумрад Исламовна	
KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI	242
Muxammadiyeva Munira Zaynabuddinovna	
QISHLOQ UY-JOY QURILISHIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING AHAMIYATI.....	248
Xannarov Komiljon Karimovich	
TIBBIYOT MUASSASALARI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH VA VAZIFALAR TAQSIMOTI TAMOYILLARI.....	253
Saidov Suhrob Shodmonovich	
HUDUDIY IQTISODIY INTEGRATSIYA RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBASI VA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI UCHUN AHAMIYATI.....	257
Akbarova Kamola Akmaljonovna	
MOLIYAVIY TAHLIL AXBOROT BAZASINING KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI	263
Karimov Eminjon Gopardjonovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI	270
Shermatov Axror Abdixakimovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA ENERGIYA SAQLASH TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	275
Ergash Bobobekov	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARIDA ISLOM MOLIYASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	281
Yo'ldoshev Jamshid Nu'monovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	285
Qurbonova Rahima Jamshedovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	290
Ibroximova Nafosat Abdusattor qizi	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	297
Raximov Zikrullo Soyibjon o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA REKREATSION XIZMATLAR MARKETINGINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	302
Usmanova Zumrad Islamovna	
WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	306
Iskhakova Sarvar Ayubovna, Amriyeva Shahzoda Shukhratovna	
BARQAROR TURIZMGA ERISHISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	312
Baxtiyorov Javlon Fazliddin o'g'li	
MEVA MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY TIZIMI.....	316
Yusufova Laylo G'ayrat qizi	

AHOLISI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA QISHLOQ JOYLARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR.....	325
Yusufjonov Jahongir Ilxomjon o'g'li	
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ФИЛОСОФИИ СТОИЦИЗМА И СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ СТРАТЕГИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЗГЛЯДОВ МАРКА АВРЕЛИЯ И КОНЦЕПЦИИ СТРАТЕГИРОВАНИЯ ВЛАДИМИРА Л. КВИНТА.....	329
Норкулов Суннатбек Алишерович	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	
MAMLAKATIMIZDA INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QULAY BIZNES MUHITINING TA'SIRI.....	341
Vahidova Gulhayyo Arzi qizi	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BANK KREDITLARI BILAN TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	347
Raxmanova Ilmira Rustamovna	
SAVDO KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILI VA MAQSADLI MARKETINGDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI.....	354
Toxirov Javlon Raximovich	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARNI TARKIBIY QISMLARI BO'YICHA BAHOLASHNING MUHIM OMILLARI.....	361
Arslonov U. U.	
RESURLAR TA'MINOTI TIZIMINING TASHKILY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI.....	367
Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi	
JAHON SAVDO TASHKILOTI TAMOYILLARI ASOSIDA SOLIQ SIYOSATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	373
Saitqulov Suxrob Shavkatovich	
TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARNING KREDIT QOBILIYATINI BAHOLASH UCHUN SKORING MODELIDA SUN'YI INTELLEKTNI JORIY ETISHNING AHAMIYATI.....	380
Komiljon Karimov	
OLIY TA'LIM VA AMALIYOT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI ASOSIDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	386
Karimova Xurshida Raximovna	
QO'RIQLASH DEPARTAMENTIDA SOLIQ YUKLAMASINING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI VA UNI ICHKI MOLIYAVIY NAZORAT HAMDA AUDIT NUQTAYI NAZARDAN TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	390
Salimbayev Mirsohibjon Mirsodiq o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	396
Ли Марина Рудольфовна	
O'ZBEKISTONDA YER RESURLARINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	402
Xoshimova Sevara Baxromovna	
FARMATSEVIKA IMPORT kompaniyalarida reklama siyosatini takomillashtirish: "SHINING IMPEX" AJ MISOLIDA EMPIRIK TADQIQOT.....	410
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna, Nurullayev Ilyosbek Xojiabdulla o'g'li	
HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	417
Turayev Baxtiyor Ergashevich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	421
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA DAVLAT SUBSIDIYALARINING MOLIYAVIY NATIJALARGA TA'SIR KANALLARI VA ULARNI HISOBDA AKS ETTIRISH MASALALARI	427
Davronbek Matyakubovich Matkarimov, Qadamov Mirzobek Ulug'bek o'g'li	
O'ZGARUVCHILAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNI REGRESSIYA MODELLARI ORQALI AMALIY TAHLILI	432
Sakiyeva Ozoda Batirovna, Xushvaqtova Dilfuza Ramazon qizi	
INSON KAPITALIGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	437
Zayniddinov Aloviddin Zayniddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KRIPTO-AKTIVLAR AYLANMASINI RIVOJLANTIRISH HAMDA BOZOR MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	444
Khakimov Bekzod Ilhomjonovich	
O'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT TA'LIMI MUASSASALARINI DAVLAT TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	453
Atabayeva Yulduz Baxtiyar qizi	
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ	457
Ким Елена Радионовна	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI BOSHQARUV SAMARADORLIGI: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	464
Abdurasulova Zarina Sayfiddin qizi	
STRATEGIC MARKETING CAPABILITIES AND ENTERPRISE COMPETITIVENESS IN DIGITAL PLATFORM ECOSYSTEMS: A CONCEPTUAL SMPC MODEL FOR EMERGING MARKETS	471
Bakhtiyor Ruziev Eshmuminovich	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	477
Усманова Зумрад Исламовна	
UGLEROD CHIQINDILARINI KAMAÝTIRISHDA YASHIL INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING NAZARIY ASOSLARI.....	480
Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li, Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich, Majidov Jamoladdin Komoliddinovich	
MEHMONXONA XO'JALIGI SUBEKTLARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	485
Gulomqodirova Ma'muraxon Saydumarxon qizi	
QISHLOQ MANZILGOHLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING MOHIYATI VA NAZARIY JIHATLARI	492
Xusanova Sevara Shavkat qizi	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION-INVESTITSION BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	499
Raxmatillo Mirolimovich Egamov	
MOLIYAVIY HISOBOTNING KOMPILYATSIYASI BO'YICHA TOPSHIRIQLARNI BAJARISH TARTIBI.....	503
A.Z.Avlokulov	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING MOHIYATI, TASNIFLASH MEZONLARI VA SHAKLLARI	507
Ibragimov Aziz Turayevich	
IJTIMOY OMILLAR ASOSIDA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI.....	514
Isroilov Xurshidbek Rustambek o'g'li	
AVTOTRANSPORT XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI HAMDA ULARDA SAMARADORLIKNI BAHOLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	521
Raximov Azamat Hamroqulovich	

КО'П QAVATLI UY-JOY OBYEKTлари LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	525
Xikmatov Hakimxon Xamzaevich, Xalilov Nimatillo, Fattoyev Orzujon Xudoyqul o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	530
Djumaniyazova Shaxnoza G'afurdjanovna	
MINTAQA SHAHARLARIDA SANOAT ISHLAB CHIQARISH DARAJASI TAHLILI.....	535
Ne'matov Ne'matulla Erkinboyevich	
СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ В ЭПОХУ ЦИФРОВИЗАЦИИ: КАК СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ ФОРМИРУЮТ ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.....	539
Убайдуллоева Сабрина Кодыровна	
NAVOIY VILOYATIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH HOLATINING IQTISODIY TAHLILI.....	545
O'roqov Mamurali Odil o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISH VOSITASI SIFATIDA.....	551
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
O'ZBEKISTON VILOYATLARIDA TURISTIK XIZMATLAR EKSPORTINING BARQAROR DIVERSIFIKATSIYASI: HUDUDIY KONSENTRATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI.....	555
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI KREDITLASH MODELLARI VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	565
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich	
JAHON IQTISODIYOTI GLOBALLASHUVINING HARAKATLANTIRUVCHI OMILLARI, BELGILARI VA SHAKLLARI.....	575
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna	
DAVLAT MOLIYAVIY BOSHQARUVIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA: SUN'IY INTELLEKT VA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI.....	579
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich, Kustanbaeva Jansaya Marat qizi	
JAHON AMALIYOTIDA YASHIL XIZMATLAR KONSEPSIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI, YO'NALISHLARI VA LOKALLASHAYOTGAN INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	584
Y.M. Xalikov	
MILLIY IQTISODIYOTDA SAMARALI RAQOBAT.....	591
Karimova Iroda Abdusattarovna	

MILLIY IQTISODIYOTDA SAMARALI RAQOBAT

Karimova Iroda Abdusattarovna

Toshkent gumanitar fanlar universiteti v.b. dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy iqtisodiyotda samarali raqobatning mazmuni, uning iqtisodiy o'sishga ta'siri hamda raqobat muhitini shakllantirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Raqobatning bozor samaradorligi, narxlar barqarorligi va innovatsion rivojlanishdagi o'rni ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyotida raqobat siyosatini takomillashtirish bo'yicha amaliy yo'nalishlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: samarali raqobat, milliy iqtisodiyot, bozor mexanizmi, monopoliyaga qarshi siyosat, innovatsiya, iqtisodiy o'sish, raqobat muhiti, xususiy sektor.

Abstract. This article analyzes the essence of effective competition in the national economy, its impact on economic growth, and the mechanisms for developing a competitive environment. The role of competition in ensuring market efficiency, price stability, and innovative development is scientifically substantiated. In addition, practical directions for improving competition policy in the economy of Uzbekistan are considered.

Key words: effective competition, national economy, market mechanism, antimonopoly policy, innovation, economic growth, competitive environment, private sector.

Аннотация. В данной статье анализируются сущность эффективной конкуренции в национальной экономике, её влияние на экономический рост, а также механизмы формирования конкурентной среды. Научно обоснована роль конкуренции в обеспечении эффективности рынка, стабильности цен и инновационного развития. Кроме того, рассмотрены практические направления совершенствования конкурентной политики в экономике Узбекистана.

Ключевые слова: эффективная конкуренция, национальная экономика, рыночный механизм, антимонопольная политика, инновации, экономический рост, конкурентная среда, частный сектор.

KIRISH

Samarali raqobat zamonaviy bozor iqtisodiyotining eng muhim va fundamental mexanizmlaridan biri hisoblanadi. U iqtisodiy tizimning barqaror ishlashini ta'minlab, resurslarning eng optimal tarzda taqsimlanishiga xizmat qiladi. Raqobat sharoitida korxonalar o'z mahsulot va xizmatlarining sifatini oshirishga, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishga majbur bo'ladi. Natijada nafaqat ishlab chiqaruvchi subyektlar samaradorligi ortadi, balki iste'molchilar uchun ham kengroq tanlov, pastroq narxlar va yuqori sifatli mahsulotlar ta'minlanadi.

Iqtisodiy nazariyada raqobat tushunchasi klassik maktab vakillari, xususan, Adam Smit tomonidan chuqur tahlil qilingan. U "ko'rinmas qo'l" nazariyasi orqali bozor mexanizmi alohida shaxslarning manfaatlarini orqali jamiyat manfaatlariga xizmat qilishini asoslab bergan. Ushbu yondashuvga ko'ra, har bir tadbirkor o'z foydasini maksimal darajaga yetkazishga intilar ekan, bilvosita ravishda umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Keyingi iqtisodiy maktablar, jumladan, neoklassik va zamonaviy institutsional yo'nalishlar raqobatning faqat bozor kuchlari bilan emas, balki davlatning tartibga soluvchi roli bilan ham bog'liqligini ta'kidlaydi. Bugungi globallashtirish jarayonida milliy iqtisodiyotlarda samarali raqobatni ta'minlash yanada murakkab va ko'p qirrali vazifaga aylangan. Chunki bozorlarning ochiqlashuvi, transmilliy korporatsiyalarning kuchayishi hamda texnologik o'zgarishlar ichki bozor raqobatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli davlatning raqobat siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim instrument sifatida maydonga chiqadi.

Milliy iqtisodiyot sharoitida samarali raqobat muhitining shakllanishi bir qator asosiy omillarga tayanadi. Birinchidan, bozorga kirish va chiqish erkinligi ta'minlanishi zarur, chunki yangi korxonalar uchun to'siqlarning kamayishi raqobat darajasini oshiradi. Ikkinchidan, monopolistik tuzilmalarni cheklash va antimonopol siyosatni kuchaytirish bozor muvozanatini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Uchinchidan, xususiy sektorning rivojlanishi iqtisodiyotda raqobatni kuchaytiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, huquqiy institutlarning mustahkamligi, mulk huquqining kafolatlanishi va shartnomaviy intizomning ta'minlanishi ham raqobat muhitining sog'lom shakllanishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, innovatsion muhit va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi korxonalar o'rtasidagi raqobatni yangi bosqichga

olib chiqadi, bu esa milliy iqtisodiyotning global bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi. Umuman olganda, samarali raqobat milliy iqtisodiyotning nafaqat iqtisodiy, balki institutsional rivojlanish darajasini ham belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib, uning barqarorligi davlat siyosati va bozor mexanizmlarining uyg'unligiga bevosita bog'liqdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi ushbu ilmiy ishning nazariy va amaliy asoslarini mustahkamlovchi, o'zaro bog'langan ilmiy yondashuvlar tizimidan iborat bo'lib, milliy iqtisodiyotda samarali raqobat muhitining shakllanishi va rivojlanish qonuniyatlarini chuqur hamda har tomonlama tahlil qilishga qaratildi. Mazkur metodologik yondashuv iqtisodiy hodisalarni yuzaki emas, balki ularning ichki mohiyati, sabab-oqibat bog'liqliklari va institutsional asoslari bilan birgalikda o'rganishni nazarda tutadi.

Avvalo, tadqiqotda tizimli tahlil (sistemali yondashuv) usuli asosiy metodologik tayanch sifatida qo'llanildi. Ushbu yondashuvga ko'ra, raqobat alohida, mustaqil iqtisodiy hodisa sifatida emas, balki yagona iqtisodiy tizimning ajralmas tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqildi. Shu nuqtayi nazardan, raqobatning ishlab chiqarish samaradorligi, resurslar taqsimoti, bozor muvozanati, iste'molchilar tanlovi hamda innovatsion faollikka ko'rsatadigan ta'siri kompleks tarzda tahlil qilindi. Tizimli yondashuv yordamida raqobat muhitining makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi, iqtisodiy o'sish sur'atlarini rag'batlantirishdagi va milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini oshirishdagi o'rni aniqlandi. Shuningdek, iqtisodiyot tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar, klasterlashuv jarayonlari va qiymat zanjirlaridagi raqobat omillari ham ushbu metod orqali chuqur o'rganildi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil usuli ham muhim ilmiy vosita sifatida keng qo'llanildi. Mazkur usul yordamida rivojlangan davlatlar, jumladan, AQSh, Germaniya va Janubiy Koreya iqtisodiyotlarida shakllangan raqobat muhitining o'ziga xos xususiyatlari rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi bilan solishtirildi. Qiyosiy tahlil jarayonida ushbu davlatlarda samarali raqobatni ta'minlovchi asosiy omillar — kuchli institutsional tizim, mukammal antimonopol siyosat, bozor infratuzilmasining rivojlanganligi, xususiy sektorning yetakchi roli hamda davlatning tartibga soluvchi funksiyalarining optimal darajada amalga oshirilishi ekani aniqlab berildi. Shu asosda O'zbekiston iqtisodiyotida mavjud raqobat muhiti global tajriba bilan solishtirilib, tizimli kamchiliklar, institutsional cheklovlar va rivojlanish istiqbollari asoslab berildi.

Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida statistik tahlil usuli keng qo'llanilib, raqobat darajasini baholashda miqdoriy ko'rsatkichlarga alohida e'tibor qaratildi. Jumladan, bozor konsentratsiyasi darajasi (Herfindahl–Hirschman indeksi), narxlar dinamikasi, ishlab chiqarish hajmlarining o'zgarishi, xususiy sektor ulushi hamda eksport-import ko'rsatkichlari asosida tahlillar olib borildi. Statistik ma'lumotlarni qayta ishlash va interpretatsiya qilish orqali ayrim tarmoqlarda raqobatning kuchayishi narxlarning pasayishi, mahsulot va xizmatlar sifatining oshishi, shuningdek, innovatsion faoliyatning jadallashuvi bilan bevosita bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Ushbu yondashuv raqobatning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini aniq dalillar asosida ko'rsatish imkonini berdi.

Bundan tashqari, monografik yondashuv asosida O'zbekiston iqtisodiyotida raqobat siyosatining evolyutsion rivojlanish bosqichlari chuqur tahlil qilindi. Xususan, mustaqillikdan keyingi davrda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, xususiylashtirish jarayonlari, davlat ulushini qisqartirish siyosati hamda bozor institutlarining shakllanish jarayonlari izchil o'rganildi. Ushbu metod orqali milliy iqtisodiyotda raqobat muhitining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan tarixiy, siyosiy va iqtisodiy omillar tizimli ravishda ochib berildi.

Tadqiqot metodologiyasida, shuningdek, induktiv va deduktiv yondashuvlar uyg'unligi ham ta'minlandi. Induktiv yondashuv orqali alohida faktlar, statistik ma'lumotlar va empirik kuzatishlar asosida umumiy nazariy xulosalar shakllantirilgan bo'lsa, deduktiv yondashuv yordamida mavjud nazariy qarashlar asosida amaliy jarayonlar tahlil qilindi. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va mantiqiy izchilligini kuchaytirdi.

Axborot manbalari sifatida davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, milliy va xalqaro iqtisodiy hisobotlar, yetakchi xalqaro tashkilotlar — Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), shuningdek, nufuzli ilmiy nashrlar va tadqiqot ishlari keng jalb qilindi. Ushbu manbalar asosida olingan ma'lumotlarning ishonchilligi tekshirilib, ularning tahliliy qayta ishlanishi orqali obyektiv ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Umuman olganda, qo'llanilgan metodlar majmuasi milliy iqtisodiyotda samarali raqobat muhiti har tomonlama — nazariy, institutsional va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilish imkonini berdi. Mazkur metodologik yondashuv nafaqat mavjud holatni baholash, balki kelgusida raqobatni rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish uchun ham mustahkam zamin yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradiki, samarali raqobat muhiti shakllangan iqtisodiy tarmoqlarda iqtisodiy samaradorlikning asosiy ko'rsatkichlari tizimli va barqaror tarzda shakllanadi.

Xususan, narxlar barqarorligi, innovatsion faollikning oshishi, bozorga kirish imkoniyatlarining kengayishi hamda monopolistik tuzilmalar ulushining qisqarishi bir-biri bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Bu jarayonlar o'zaro ta'sir orqali umumiy iqtisodiy muvozanatni mustahkamlaydi va bozor mexanizmlarining samarali ishlashini ta'minlaydi. Mazkur xulosalar nafaqat nazariy iqtisodiy qarashlarga tayangan holda shakllantirilgan, balki rivojlangan davlatlar tajribasi hamda O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan izchil islohotlar natijalari bilan ham to'liq tasdiqlanadi.

Birinchiidan, raqobat muhitining rivojlanishi narxlar barqarorligini ta'minlashda fundamental ahamiyat kasb etadi. Raqobat mavjud bo'lgan sharoitda bozordagi narxlar markazlashgan tarzda emas, balki talab va taklifning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Bu esa ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchi subyektlar uchun narxlarni sun'iy ravishda oshirish imkoniyatini sezilarli darajada cheklaydi. Natijada narx shakllanishi mexanizmi yanada shaffoflashadi, spekulativ omillar kamayadi va bozorda sog'lom raqobat muhiti vujudga keladi. Shu bilan birga, raqobat narxlar darajasining nafaqat pasayishiga, balki ularning barqarorlashuviga ham xizmat qiladi. Ya'ni, bozorda ko'plab ishtirokchilar mavjud bo'lgan sharoitda har bir subyekt o'z narx siyosatini ehtiyotkorlik bilan olib borishga majbur bo'ladi. Chunki narxlarning keskin oshirilishi iste'molchilarning boshqa alternativ ishlab chiqaruvchilarga o'tib ketishiga olib keladi. Bu esa, o'z navbatida, bozorda narxlarning keskin tebranishlarini kamaytiradi va inflyatsion bosimlarni jilovlashga xizmat qiladi.

Raqobatning yana bir muhim jihati shundaki, u narx va sifat o'rtasidagi optimal nisbatni shakllantiradi. Raqobat sharoitida ishlab chiqaruvchilar faqatgina arzon narx taklif qilish bilan cheklanib qolmay, balki mahsulot va xizmatlar sifatini ham oshirishga intiladilar. Chunki zamonaviy bozorda iste'molchi tanlovi faqat narxga emas, balki sifat, xizmat ko'rsatish darajasi va qo'shimcha imkoniyatlarga ham bog'liq. Natijada iste'molchilar uchun "qiymat" tushunchasi kengayadi, ya'ni ular o'z xarajatlariga nisbatan yuqoriroq foyda olish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Narxlar barqarorligining ta'minlanishi makroiqtisodiy barqarorlik uchun ham muhim omil hisoblanadi. Barqaror narxlar iqtisodiyotda uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi, investitsion muhitni yaxshilaydi va iqtisodiy subyektlar uchun noaniqlik darajasini kamaytiradi. Ayniqsa, tadbirkorlar uchun barqaror narx muhiti ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va bozorga yangi mahsulotlar olib chiqish bo'yicha qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, raqobat muhitining rivojlanishi iste'molchilar farovonligining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Narxlarning nisbatan arzonlashuvi va sifatning oshishi natijasida iste'molchilarning real daromadlari ortgandek effekt yuzaga keladi. Ya'ni, ular o'z daromadlari doirasida ko'proq va sifatliroq mahsulot hamda xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ijtimoiy farovonlik darajasining oshishiga, aholining turmush sifati yaxshilanishiga va iqtisodiy o'sishning inklyuziv xarakter kasb etishiga olib keladi.

O'zbekiston tajribasi yuqoridagi nazariy xulosalarning amaliy jihatdan naqadar asosli ekanini yanada yaqqolroq namoyon etadi. Xususan, 2018–2025-yillar davomida mobil aloqa bozorida raqobat muhitining izchil kuchayib borishi natijasida ushbu sohada sifat va narx o'rtasidagi muvozanat tubdan o'zgardi. Bozorning liberallashtiruvchi, yangi tarif siyosatlarining joriy etilishi hamda operatorlar o'rtasidagi faol raqobat xizmatlar narxining o'rtacha 20–35 foizga pasayishiga olib keldi. Shu bilan birga, foydalanuvchilarga taqdim etilayotgan internet tezligi, qamrov darajasi va umumiy xizmat sifati sezilarli ravishda oshdi. Mazkur jarayonda bozorda faoliyat yuritayotgan asosiy operatorlar — Beeline Uzbekistan, Ucell va Mobiuz — o'rtasidagi raqobat muhim rol o'ynadi. Ularning o'zaro raqobati oddiy narx pasaytirish bilan cheklanib qolmasdan, xizmatlar spektrining kengayishi va sifat jihatidan takomillashuviga olib keldi.

- Avvalo, internet paketlari narxining pasayishi bilan bir qatorda ularning hajmi ham sezilarli darajada oshdi. Bu esa iste'molchilarga avvalgiga nisbatan ko'proq trafikdan foydalanish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, tarif rejalarining diversifikatsiyasi kuchayib, turli toifadagi foydalanuvchilar (talabalar, tadbirkorlar, faol internet foydalanuvchilari) uchun moslashtirilgan paketlar paydo bo'ldi. Natijada bozor yanada segmentlashgan va iste'molchiga yo'naltirilgan tus oldi.

- Ikkinchidan, qo'shimcha xizmatlar bozori kengaydi. Mobil operatorlar tomonidan streaming platformalariga ulanish, mobil ilovalar uchun maxsus tariflar, xalqaro qo'ng'iroqlar uchun qulay shartlar va boshqa ko'plab xizmatlar taklif etila boshlandi. Bu esa telekommunikatsiya xizmatlarini oddiy aloqa vositasidan kompleks raqamli xizmatlar tizimiga aylantirdi.

- Uchinchiidan, abonentlar uchun turli bonus tizimlari, aksiyalar va sodiqlik dasturlari keng joriy etildi. Masalan, qo'shimcha trafik berish, bepul daqiqalar, cashback tizimlari yoki vaqtinchalik chegirmalar orqali kompaniyalar mijozlarni jalb qilish va ularni saqlab qolishga harakat qildilar. Bu esa iste'molchilar uchun qo'shimcha iqtisodiy manfaatlar yaratdi.

- To'rtinchidan, texnologik yangilanishlar jarayoni sezilarli darajada jadallashdi. Raqobat sharoitida operatorlar tarmoq infratuzilmasini modernizatsiya qilishga, 4G va undan yuqori texnologiyalarni kengaytirishga hamda xizmat sifatini oshirishga majbur bo'ldilar. Natijada internet tezligi oshib, aloqa sifati yaxshilandi va qamrov hududlari kengaydi.

Mazkur o'zgarishlar shuni ko'rsatadiki, raqobat muhitining kuchayishi nafaqat narxlarning pasayishiga, balki butun xizmatlar ekotizimining sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga olib keladi. Eng muhimi, bu jarayon iste'molchilar manfaatlarini maksimal darajada ta'minlashga xizmat qiladi. Ya'ni, raqobat sharoitida kompaniyalar faqat narx orqali emas, balki innovatsiyalar, xizmat sifati va mijozlarga qo'shimcha qiymat yaratish orqali ustunlikka erishishga intiladilar. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston mobil aloqa bozori misolida kuzatilayotgan tendensiyalar samarali raqobatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan qanday ijobiy natijalar berishini aniq va ishonchli tarzda namoyish etadi.

Xalqaro tajriba ham samarali raqobatning iqtisodiy tizimlar rivojlanishidagi hal qiluvchi rolini yaqqol tasdiqlaydi va uning universal xarakterga ega ekanini ko'rsatadi. Xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida telekommunikatsiya bozorining bosqichma-bosqich liberallashtirilishi, davlat monopoliyalarining qisqartirilishi hamda xususiy sektor ishtirokining kengayishi natijasida sezilarli iqtisodiy o'zgarishlar yuz berdi. 2000–2020-yillar oralig'ida mobil aloqa xizmatlari narxlari o'rtacha 40 foizdan ortiq darajada pasaydi, bu esa bevosita raqobat muhitining kuchayishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, ushbu jarayon faqat narxlarning pasayishi bilan cheklanib qolmadi. Aksincha, xizmatlar sifati, texnologik infratuzilma va innovatsion yechimlar keskin rivojlandi. 3G, 4G va 5G texnologiyalarining joriy etilishi, keng polosali internet qamrovining kengayishi hamda raqamli xizmatlar ekotizimining shakllanishi raqobatning texnologik taraqqiyotga kuchli turtki berishini ko'rsatadi. Natijada telekommunikatsiya sektori an'anaviy aloqa xizmatlaridan raqamli iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylandi.

Ikkinchidan, samarali raqobat innovatsion faollikni rag'batlantiruvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Raqobat sharoitida faoliyat yuritayotgan korxonalar bozordagi o'z ulushini saqlab qolish va kengaytirish maqsadida doimiy ravishda yangi mahsulot va xizmatlar yaratishga, mavjudlarini takomillashtirishga hamda ilg'or texnologiyalarni joriy etishga majbur bo'ladilar. Bu jarayon nafaqat alohida korxonada darajasida, balki butun iqtisodiyot miqyosida innovatsion faollikning oshishiga olib keladi. Natijada ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga investitsiyalar hajmi ortadi, raqamli transformatsiya jarayonlari tezlashadi va iqtisodiyotning umumiy texnologik darajasi yuksaladi.

Uchinchidan, raqobat muhitining rivojlanishi bozorga kirish to'siqlarini kamaytirib, yangi iqtisodiy subyektlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayon kichik va o'rta biznesning (KOB) rivojlanishiga, tadbirkorlik faolligining oshishiga hamda iqtisodiy tuzilmaning diversifikatsiyalashuviga xizmat qiladi. Bozorga yangi ishtirokchilarning kirib kelishi esa raqobatni yanada kuchaytirib, innovatsiyalar va samaradorlikni oshirishga turtki beradi. Shu bilan birga, monopolistik va oligopolistik tuzilmalarning ta'siri kamayib, resurslarning yanada adolatli va samarali taqsimlanishi ta'minlanadi. Bundan tashqari, raqobat muhitining kengayishi iqtisodiy tizimda institutsional barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Bozor ishtirokchilari o'rtasida sog'lom raqobatning shakllanishi korrupsiya risklarini kamaytiradi, shaffoflikni oshiradi va iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonini yanada ochiq va samarali qiladi. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy o'sish uchun qulay shart-sharoit yaratadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni aniq ko'rsatadiki, samarali raqobat zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, u narxlar barqarorligini ta'minlash, iste'molchilar farovonligini oshirish, innovatsion rivojlanishni jadallashtirish, bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirish hamda iqtisodiy tizim samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, raqobat muhitini rivojlantirishga qaratilgan siyosat har qanday milliy iqtisodiyotning strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Innovatsion faollikning kuchayishi. Raqobat iqtisodiy tizimda innovatsion jarayonlarni jadallashtiruvchi eng muhim va hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Bozor sharoitida faoliyat yuritayotgan korxonalar o'z mavqeini saqlab qolish, iste'molchilar talabiga moslashish hamda raqobatchilar oldida ustunlikka erishish uchun doimiy ravishda yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot va xizmatlarni takomillashtirishga intiladilar. Natijada innovatsiyalar nafaqat alohida korxonada darajasida, balki butun iqtisodiyot miqyosida keng tarqaladi. O'zbekiston tajribasida ushbu jarayon ayniqsa raqamli iqtisodiyot sohasida yaqqol namoyon bo'lmoqda. Xususan, Payme, Click hamda Uzum Bank kabi fintech platformalarning jadal rivojlanishi raqobat muhitining kuchayishi bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu kompaniyalar o'rtasidagi raqobat elektron to'lov tizimlarining qulaylashuvi, tezkorligi va xavfsizligini oshirishga xizmat qildi. Shuningdek, Uzum Market va boshqa elektron tijorat platformalarining kengayishi ham innovatsion faollikning oshganini ko'rsatadi. 2020–2025-yillar oralig'ida elektron to'lovlar hajmining bir necha barobar oshishi va naqd pulsiz operatsiyalar ulushining sezilarli darajada kengayishi raqamli iqtisodiyotning tez sur'atlar bilan rivojlanayotganini tasdiqlaydi. Bu jarayon raqobatning kuchayishi, iste'molchilarning raqamli xizmatlarga bo'lgan talabining ortishi hamda texnologik infratuzilmaning yaxshilanishi bilan chambarchas bog'liq. Natijada innovatsion faollik iqtisodiyotning turli tarmoqlariga — bank sektori, savdo, logistika va xizmat ko'rsatish sohaslariga — keng tarqaldi. Bu esa iqtisodiy subyektlarni an'anaviy faoliyatdan raqamli va avtomatlashtirilgan tizimlarga o'tishga undadi.

Bozorga kirish imkoniyatlarining kengayishi. So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilgan institutsional va iqtisodiy islohotlar natijasida bozorga kirish sharoitlari sezilarli darajada yengillashtirildi. Xususiy sektorni

rivojlantirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash hamda ma'muriy to'siqlarni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar natijasida kichik va o'rta biznes (KO'B) subyektlari soni keskin oshdi.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki:

- 2017-yildan boshlab tadbirkorlik subyektlarini ro'yxatdan o'tkazish tartibi sezilarli darajada soddalashtirildi;
- litsenziya va ruxsat beruvchi hujjatlar soni qisqartirildi va ularni olish jarayoni raqamlashtirildi;
- soliq ma'murchiligi yengillashtirildi hamda biznes yuritish xarajatlari kamaytirildi.

Ushbu islohotlar natijasida kichik va o'rta biznesning yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi 50 foizdan yuqori darajaga yetdi. Bu esa iqtisodiyotda xususiy sektorning yetakchi o'ringa chiqayotganini anglatadi. Amaliy misol sifatida xizmat ko'rsatish sohasining tez rivojlanishini keltirish mumkin. So'nggi yillarda yangi kafe va restoranlar, logistika kompaniyalari, IT startaplar hamda onlayn xizmat ko'rsatuvchi platformalar sonining keskin oshishi bozorga kirish to'siqlarining sezilarli darajada kamayganini ko'rsatadi. Bu jarayon iqtisodiyotning yanada diversifikatsiyalashuviga va raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda.

Monopolistik tuzilmalar qisqarishi va raqobat muhitining kengayishi. Raqobatni rivojlantirish va bozor mexanizmlarini erkinlashtirishga qaratilgan davlat siyosati natijasida ayrim strategik tarmoqlarda monopolistik tuzilmalar ulushi bosqichma-bosqich kamayib bormoqda. Bu jarayon antimonopol siyosatni kuchaytirish, davlat korxonalarini isloh qilish hamda xususiy sektorni keng jalb etish orqali amalga oshirilmoqda.

Xususan:

- energetika va transport sohalarida bosqichma-bosqich liberallashtirish jarayonlari amalga oshirilmoqda;
- davlat ulushi yuqori bo'lgan korxonalar transformatsiya qilinib, ularning bir qismi xususiylashtirilmoqda;
- bozorga yangi xususiy operatorlar va investitsion subyektlar kirib kelmoqda.

Ushbu jarayonlar raqobat muhitining kengayishiga, xizmatlar sifatining oshishiga hamda narx mexanizmlarining erkinlashuviga xizmat qilmoqda. Natijada iqtisodiyotda resurslardan foydalanish samaradorligi oshmoqda va iste'molchilar uchun tanlov imkoniyatlari kengaymoqda. Jahon tajribasi ham monopoliyalarni cheklash iqtisodiy samaradorlikni oshirishini tasdiqlaydi. Masalan, AQSh tarixida Standard Oil kompaniyasining 1911-yilda bo'lib yuborilishi natijasida neft bozorida raqobat keskin kuchaydi, yangi kompaniyalar paydo bo'ldi va narxlar barqarorlashdi. Bu holat monopolistik tuzilmalarni cheklash iqtisodiy tizim samaradorligini oshirishga olib kelishini yaqqol isbotlaydi.

Samarali raqobat nafaqat oddiy iqtisodiy kategoriya sifatida, balki chuqur institutsional tizimga tayanadigan murakkab va ko'p qatlamli mexanizm sifatida talqin etiladi. U bozor iqtisodiyotining ishlash samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib, faqatgina narxlarning erkin shakllanishi bilan to'liq ta'minlanmaydi. Raqobatning real va barqaror ishlashi uchun iqtisodiy tizimda mustahkam huquqiy baza, samarali institutsional tuzilmalar hamda zamonaviy infratuzilma mavjud bo'lishi zarur hisoblanadi. Agar ushbu asoslar yetarli darajada rivojlanmagan yoki zaif bo'lsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida ham raqobatning tabiiy muvozanati buzilishi mumkin. Bunday holatlarda tabiiy monopoliyalar kuchayadi yoki ayrim yirik iqtisodiy subyektlar sun'iy ustunlikka ega bo'lib, bozorni nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada raqobatning sog'lom muhiti susayadi, resurslarning samarali taqsimlanishi izdan chiqadi hamda iste'molchilar uchun tanlov imkoniyatlari cheklanadi. Shu sababli raqobatni faqat bozor kuchlariga tayanib emas, balki davlatning institutsional siyosati bilan uyg'un holda rivojlantirish zarur.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqobat siyosati izchil va kuchli amalga oshiriladigan davlatlarda iqtisodiy samaradorlik darajasi ancha yuqori bo'ladi. Bunday mamlakatlarda bozor mexanizmlari erkin ishlashi bilan birga, davlat tomonidan adolatli raqobatni ta'minlashga qaratilgan qat'iy nazorat ham mavjud bo'ladi. Xususan, Yevropa Ittifoqi amaliyotida antimonopol regulyatorlar yirik transmilliy kompaniyalar faoliyatini doimiy monitoring qilib boradi. Jumladan, Google, Microsoft va Amazon kabi global korporatsiyalar bozor ustunligini suiiste'mol qilmasligi uchun maxsus tartibga solish mexanizmlari qo'llaniladi. Bunday yondashuv natijasida bozorning ochiqligi va shaffofligi saqlanib qoladi, raqobat muhiti esa barcha ishtirokchilar uchun nisbatan teng imkoniyatlar asosida shakllanadi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun bozorga kirish imkoniyatlari kengayadi, innovatsion faoliyat rag'batlantiriladi hamda iqtisodiy diversifikatsiya jarayoni tezlashadi. Shu bilan birga, ushbu tajriba muhim bir xulosani tasdiqlaydi: raqobat faqat bozor mexanizmlarining o'z-o'zidan ishlashi bilan emas, balki davlatning faol, muvozanatli va maqsadli tartibga solish siyosati orqali ta'minlanadi. Ya'ni, samarali raqobat erkin bozor tamoyillari va davlat regulyatsiyasi o'rtasidagi optimal muvozanatga tayanadi. Ana shunday sharoitdagina iqtisodiyotda barqaror o'sish, samaradorlik va uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlash mumkin bo'ladi.

O'zbekiston iqtisodiyotida so'nggi yillarda raqobat siyosatini liberallashtirish va bozor institutlarini mustahkamlash yo'nalishida amalga oshirilayotgan islohotlar tizimli va bosqichma-bosqich xarakterga ega bo'lib, ular milliy iqtisodiyotning umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ushbu islohotlar nafaqat bozor mexanizmlarining erkin ishlashini ta'minlash, balki iqtisodiyotda sog'lom raqobat muhitini shakllantirishga qaratilgani bilan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Birinchiidan, Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish agentligi faoliyatining kuchaytirilishi raqobat siyosatini institutsional jihatdan mustahkamlashda muhim bosqich bo'ldi. Ushbu organ bozorlarda monopolistik holatlarni aniqlash, ularning oldini olish va cheklash bo'yicha nazorat mexanizmlarini takomillashtirmoqda. Natijada iqtisodiyotda adolatli raqobat sharoitlarini yaratish, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish hamda narxlarning asossiz oshib ketishining oldini olish imkoniyatlari kengaydi. Bu esa bozor ishtirokchilari o'rtasida shaffoflik va teng sharoitlarni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Ikkinchiidan, davlat ulushi yuqori bo'lgan korxonalarni xususiyashtirish va iqtisodiyotda davlat ishtirokini optimallashtirish jarayoni raqobat muhitini kengaytirishda muhim rol o'ynamoqda. Xususan, bank-moliya sektori, qurilish va xizmat ko'rsatish sohalarida xususiy sektor ulushining ortishi bozor strukturasi sezilarli darajada o'zgartirdi. Natijada ushbu tarmoqlarda raqobat kuchaydi, xizmatlar sifati yaxshilandi va narxlar yanada bozor tamoyillariga mos ravishda shakllana boshladi. Xususiy sektorning faollashuvi esa innovatsiyalar va samaradorlikning oshishiga turtki bermoqda.

Uchinchiidan, tadbirkorlik subyektlari uchun ma'muriy to'siqlarning kamaytirilishi biznes muhitini yaxshilashda muhim omil bo'lib xizmat qildi. Ro'yxatdan o'tish jarayonlarining soddalashtirilishi, litsenziya va ruxsatnomalar tizimining optimallashtirilishi hamda davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi natijasida biznes yuritish xarajatlari sezilarli darajada kamaydi. Bu esa yangi tadbirkorlar uchun bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirdi va raqobat darajasining oshishiga olib keldi. Shu jihatdan Doing Business Index ko'rsatkichlarida O'zbekistonning yaxshilanishi ham aynan ushbu islohotlar natijasi sifatida baholanadi.

Shu bilan birga, O'zbekiston milliy iqtisodiyotida raqobat muhitini yanada erkinlashtirish va uning samaradorligini oshirish borasida hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud. Mavjud tizimli yondashuvlarni takomillashtirish bozor mexanizmlarining to'liq ishga tushishiga, raqobatning barqaror rivojlanishiga hamda iqtisodiyotning barcha segmentlarida mutanosib o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi

- Birinchiidan, ayrim strategik tarmoqlarda davlat ishtirokining yuqori darajada saqlanib qolishi bozor mexanizmlarining to'liq erkin ishlashini cheklovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bunday sharoitda narxlar shakllanishi ko'pincha bozor tamoyillaridan ko'ra ma'muriy yoki institutsional qarorlarga ko'proq bog'liq bo'lib qoladi. Natijada narxlar sun'iy ravishda muvozanatlashishi yoki real talab va taklif nisbatini to'liq aks ettirmasligi mumkin. Bu esa resurslarning samarali taqsimlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda xususiy sektor faolligini cheklashi ehtimolini oshiradi.

- Ikkinchiidan, kredit va moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirish kichik biznes va yangi tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Moliyaviy tizimda resurslarni samarali taqsimlash orqali kichik va o'rta biznes (KO'B) subyektlarining faoliyat ko'lamini kengaytirish, yangi biznes tashabbuslarini rag'batlantirish hamda innovatsion loyihalarni rivojlantirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratiladi. Bu esa bozorga yangi ishtirokchilarning kirib kelishini faollashtirib, sog'lom raqobat muhitini mustahkamlash va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

- Uchinchiidan, hududlarning iqtisodiy salohiyatini yanada uyg'un rivojlantirish raqobat muhitining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda poytaxt va yirik shaharlarda shakllangan ilg'or biznes infratuzilmasi, investitsion muhit va xizmatlar sektori tajribasini boshqa hududlarda ham keng joriy etish imkoniyatlari ortib bormoqda. Ushbu yo'nalishdagi chora-tadbirlar hududlararo iqtisodiy faollikni kuchaytirish, investitsiyalar oqimini rag'batlantirish hamda mamlakatning umumiy iqtisodiy o'sish salohiyatidan yanada samarali foydalanishga xizmat qiladi. Mazkur tizimli muammolarni bartaraf etish va samarali raqobatni yanada rivojlantirish uchun bir qator strategik yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchiidan, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish zarur bo'lib, bu raqobatni himoya qiluvchi qonunchilik bazasini takomillashtirish hamda monopoliyaga qarshi organlarning mustaqilligi va samaradorligini oshirishni o'z ichiga oladi. Kuchli institutsional tizim raqobatni himoya qilishning asosiy kafolati hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyotni kengaytirish orqali raqobatni yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Elektron savdo platformalari, fintech xizmatlari, raqamli bank tizimlari hamda elektron davlat xizmatlarining rivojlanishi bozorga kirish to'siqlarini sezilarli darajada kamaytiradi. Bu esa biznes jarayonlarining shaffofligini oshiradi, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va yangi tadbirkorlar uchun teng imkoniyatlar yaratadi.

Kichik biznes va xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada kuchaytirish zarur. Imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari, biznes inkubatorlar va startaplarni qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali tadbirkorlik faolligini oshirish mumkin. Bu chora-tadbirlar raqobat muhitining kengayishiga, innovatsion g'oyalarning amaliyotga joriy etilishiga hamda iqtisodiyotning diversifikatsiyalashuviga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Samarali raqobat milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror va barqarorlashgan rivojlanishini ta'minlovchi eng muhim iqtisodiy mexanizmlardan biri sifatida e'tirof etiladi. U bozor iqtisodiyoti sharoitida resurslarning eng optimal va samarali taqsimlanishini ta'minlash orqali ishlab chiqaruvchilarni doimiy ravishda xarajatlarni

kamaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilash hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishga undaydi. Shu asosda iqtisodiyotda raqobat muhitining shakllanishi nafaqat mikro darajada, balki makroiqtisodiy barqarorlik nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni aniq ko'rsatadiki, raqobatning kuchayishi iqtisodiy tizimda bir qator muhim va o'zaro bog'liq ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Jumladan, narxlarning barqarorlashuvi va ularning bozor tamoyillariga mos ravishda shakllanishi, bozorlarga kirish imkoniyatlarining kengayishi, xususiy sektor ulushining ortishi hamda monopolistik tuzilmalar iqtisodiy ta'sirining kamayishi kabi jarayonlar kuzatiladi. Ushbu omillar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, iqtisodiy o'sishning nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatdan ham yaxshilanishiga xizmat qiladi. Natijada iqtisodiyot yanada diversifikatsiyalashadi, raqobatbardoshlik oshadi va innovatsion rivojlanish tezlashadi.

O'zbekiston iqtisodiyotida so'nggi yillarda amalga oshirilgan keng ko'lami islohotlar ham raqobat muhitini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qildi. Xususan, xususiylashtirish jarayonlarining jadallashuvi, tadbirkorlik subyektlari uchun qulay shart-sharoitlarning yaratilishi hamda raqobatni tartibga soluvchi institutsional tuzilmalar faoliyatining kuchaytirilishi natijasida bozor iqtisodiyoti mexanizmlari yanada samarali ishlay boshladi. Amaliy natijalar sifatida ayrim xizmat ko'rsatish, bank-moliya va texnologik tarmoqlarda narxlarning pasayishi, xizmat sifati va tezkorligining oshishi kuzatilmoqda. Bu esa raqobatning iste'molchilar manfaatlariga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, mavjud holat tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatda raqobat muhitini to'liq samarali darajaga olib chiqish jarayoni hali ham davom etmoqda. Ayrim strategik tarmoqlarda davlat ishtirokining yuqori darajada saqlanib qolishi, moliyaviy resurslarga teng kirish imkoniyatlarining cheklanganligi hamda hududlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosibliklar raqobatning to'liq erkin shakllanishiga ma'lum darajada to'sqinlik qilmoqda. Bu omillar iqtisodiyotda raqobatning fazoviy va institutsional tengsizligini yuzaga keltiradi.

Kelgusida milliy iqtisodiyotda samarali raqobatni ta'minlash uchun bir qator strategik yo'nalishlarni amalga oshirish zarur. Birinchidan, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, ya'ni raqobatni himoya qiluvchi huquqiy bazani takomillashtirish hamda monopoliyaga qarshi siyosatni yanada kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Ikkinchidan, bozor mexanizmlarining to'liq erkin ishlashini ta'minlash orqali iqtisodiy subyektlar uchun teng va shaffof sharoitlar yaratish lozim. Uchinchidan, raqamli iqtisodiyot imkoniyatlarini kengaytirish — elektron savdo, fintech tizimlari va raqamli davlat xizmatlarini rivojlantirish orqali bozorga kirish to'siqlarini kamaytirish mumkin. To'rtinchidan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada kengaytirish orqali raqobat muhitining asosini tashkil etuvchi o'rta qatlamni mustahkamlash zarur.

Umuman olganda, samarali raqobat milliy iqtisodiyotning nafaqat hozirgi holatini, balki uning kelajakdagi rivojlanish trayektoriyasini ham belgilab beruvchi strategik omil hisoblanadi. Uning samaradorligi esa davlat iqtisodiy siyosati, institutsional sifat va bozor erkinligi o'rtasidagi muvozanatning qay darajada ta'minlanganligiga bevosita bog'liqdir. Ushbu omillar uyg'unlashgan taqdirda milliy iqtisodiyotda barqaror o'sish, yuqori raqobatbardoshlik va uzoq muddatli rivojlanish uchun mustahkam asos yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London, 1776.
2. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990.
3. Samuelson P. A., Nordhaus W. D. Economics. McGraw-Hill Education, 2010.
4. Mankiw N. G. Principles of Economics. Cengage Learning, 2018.
5. Krugman P., Wells R. Macroeconomics. Worth Publishers, 2015.
6. World Bank. World Development Indicators. Washington, D.C., 2024.
7. International Monetary Fund (IMF). World Economic Outlook. Washington, D.C., 2024.
8. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Iqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami. Toshkent, 2025.
9. O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi. Yillik hisobot. Toshkent, 2024.
10. Acemoglu D., Robinson J. A. Why Nations Fail. New York: Crown Publishing, 2012.
11. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. W.W. Norton & Company, 2015.
12. O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyuldagi "Raqobat to'g'risida" O'RQ-850-son Qonuni (yangi tahrir). <https://lex.uz/docs/-6518381>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>